

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista ja laiksi arvo-osuustileistä annetun lain 5 a §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä maksujärjestelmän ehdoista annettu laki korvataan uudella lailla eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista. Ehdotuksen tarkoituksena on panna Suomessa täytäntöön selvityksen lopullisuudesta maksujärjestelmissä ja arvopaperien selvitysjärjestelmissä annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi.

Lakiehdotukseen on otettu nykyisen lain säännökset eräin tarkistuksin lähes sellaisinaan. Nykyisestä laista poiketen ehdotettu laki koskisi kuitenkin direktiivin mukaisesti myös arvopaperikaupan bruttoselvitysjärjestelmiä. Soveltamiseen ei vaikuttaisi se, perustuuko selvitysmenetelmä toimitusveloitteiden nettoutukseen vai toteutetaanko toimitusveloitteet osapuolten välillä täysimääräisinä. Ehdotettu laki koskisi lisäksi myös vakuuksia, jotka on annettu keskuspankille sen hoitaessa keskuspankkitoimintoja.

Ehdotuksessa tarkoitettun selvitysjärjestel-

män ylläpitäjänä voisi pääsääntöisesti toimia vain keskuspankki taikka yksi tai useampi ehdotuksessa luetelluista suomalaisista tai niitä vastaavista ulkomaisista yhteisöistä.

Ehdotuksessa rajoitetaan direktiivin mukaisesti mahdollisuutta nettouttaa tai muutoin selvittää velvoite selvitysjärjestelmässä sen osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen. Lisäksi ehdotetaan, että lakiin otetaan direktiivin mukaiset säännökset sovellettavasta laista ja ilmoitusvelvollisuudesta sekä selvitystilin ja luottojärjestelyn käytöstä selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen.

Lisäksi arvo-osuustileistä annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi direktiivin mukainen säännös sovellettavasta laista silloin, kun omaisuudenhoitotilille kirjattuihin arvo-osuuksiin kohdistuvista oikeuksista pidetään ulkomailla rekisteriä tai muuta kirjanpitoa.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 11 päivänä joulukuuta 1999, jolloin direktiivin täytäntöönpano-aika päättyy.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila	3
1.1. Maksujärjestelmät	3
1.2. Arvopaperien selvitysjärjestelmät	4
1.3. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 98/26/EY	5
1.4. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 97/5/ETY	6
1.5. Nykytilan arviointi	6
2. Esityksen tavoitteet ja ehdotetut muutokset	7
3. Esityksen vaikutukset	8
4. Asian valmistelu	8
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	9
1. Lakiehdotusten perustelut	9
1.1. Laki eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista	10
1.2. Laki arvo-osuustileistä	15
2. Voimaantulo	16
LAKIEHDOTUKSET	17
1. Laki eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista	17
2. Laki arvo-osuustileistä annetun lain 5 a §:n muuttamisesta	21

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Maksujärjestelmät

Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä

Suomen Pankki ylläpitää vuonna 1991 käyttöön otettua Suomen Pankin sekkitilijärjestelmää (Bank of Finland Real-time Gross Settlement system, BoF-RTGS). Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä on toiminut euromääräisenä talous- ja rahaliiton kolmannen vaiheen alettua vuoden 1999 alusta.

Pankkien välisen maksuliikkeen katteiden (PMJ-clearing) lisäksi Suomen Pankin sekkitilin kautta suoritetaan tilinhaltijoiden väliset bruttomaksut, esimerkiksi pikasiirrot, sekrit ja pankkivekset (POPS-maksut), TARGET-järjestelmässä välitettävät maksut ja arvopaperikaupan maksut. Myös Suomen Pankin ja tilinhaltijoiden väliset maksut suoritetaan Suomen Pankin sekkitilijärjestelmässä. Vuonna 1998 Suomen Pankin sekkitilijärjestelmässä kirjattiin noin 181 300 tapahtumaa, joiden arvo oli yhteensä noin 11 500 miljardia markkaa.

Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä toimii reaaliaikaisesti. Maksut suoritetaan osapuolten välillä tapahtumakohtaisesti täysimääräisinä. Maksutiedot lähetetään Suomen Pankkiin joko kussakin pankissa olevan työaseman ja tietoliikenneverkon tai SWIFT-verkon kautta. Suomen Pankki tarkistaa, onko tilillä riittävästi varoja maksun suorittamiseen. Jos varoja on riittävästi, Suomen Pankki veloittaa lähettäjäpankin sekkitiliä ja hyvittää samanaikaisesti saajapankin sekkitiliä (kotimainen RTGS-maksu). Maksu tulee järjestelmän sääntöjen mukaan peruuttamattomaksi ja lopulliseksi kirjaushetkellä.

Jos lähettäjäpankin tilillä ei ole riittävästi varoja maksun suorittamiseen, maksu jää jonoon odottamaan varojen saapumista. Tilinhaltijat voivat määrätä maksulle aikaisimman kirjausajankohdan, jolloin maksu jää jonoon ja suoritetaan aikaisintaan vasta tuona ajankohtana. Pankit voivat myös määrätä, missä järjestyksessä maksut sijoitetaan jonoon. Jonossa olevat maksut voidaan peruuttaa poistamalla maksu jonosta.

Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä on osa TARGET-järjestelmää (Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system). TARGET-järjestelmä

koostuu euroalueen jäsenvaltioiden RTGS-järjestelmistä ja Euroopan keskuspankin maksumekanismista sekä nämä toisiinsa yhdistävästä Interlinking-järjestelmästä. TARGET-järjestelmään voivat liittyä myös euroalueen ulkopuolisten EU-maiden reaaliaikaiset bruttoselvitysjärjestelmät (RTGS-järjestelmä). TARGET-järjestelmä on kehitetty rahapolitiikkaan liittyvien maksujen ja yhteisön rahamarkkinakaupan euromääräisten maksujen välittämistä varten. Sen välityksellä voidaan välittää myös muita euromääräisiä maksuja lähes kaikille EU:n alueella toimiville luottolaitoksille.

TARGETissa maksajapankki lähettää maksumääräyksen omaan kansalliseen keskuspankkiinsa. Keskuspankki lähettää maksun järjestelmän kautta edelleen saajapankin keskuspankkiin, joka suorittaa maksun saajapankille. Saajapankin keskuspankkitiliä ei hyvitetä ennen kuin maksajapankin keskuspankkitiliä on veloitettu tai sille on tehty katevaraus. Maksun suorittamiseen maksajapankin keskuspankissa olevalta tililtä saajapankin keskuspankissa olevalle tilille kuluu normaalisti aikaa vain joitakin minuutteja. TARGET-maksu tulee sekkitilijärjestelmän sääntöjen mukaan peruuttamattomaksi katevaraushetkellä.

Pankkien väliset maksujärjestelmät

Pankkien välistä maksujärjestelmää (PMJ) ylläpitävät clearingpankkeina toimivat Suomen Pankkiyhdistyksen jäsenpankit. Pankkien välinen maksujärjestelmä on eräpohjainen välitysjärjestelmä, jossa pankit vaihtavat keskenään kahdenvälisesti maksutiedot. Maksujärjestelmän katteensiirto perustuu Suomen Pankin ja clearingpankkien väliseen sopimukseen clearingkirjauksista. Pankkien välisten tilisiirto-, pankkikortti- ja suoraveloituskasujen katteet siirretään Suomen Pankin sekkitilijärjestelmän välityksellä kaksi kertaa päivässä pankkien Suomen Pankkiin toimittamien pankkikohtaisten clearinglaskelmien mukaisesti. Katteensiirrot suoritetaan yhteiskirjauksina, joiden tuloksena pankin pankin sekkitilisolaldot muuttuvat pankkien monenkeskisen nettovelan tai saatavan määrällä.

Pankkien välisessä maksujärjestelmässä välitettiin vuonna 1998 yhteensä noin 282 miljoonaa maksutapahtumaa, joiden yhteisar-

vo oli noin 2 850 miljardia markkaa.

Pikasiirtojen sekä asiakas- ja pankkiseläkkeiden ja pankkivielien välityksessä käytettävää POPS-järjestelmää ylläpitävät järjestelmään osallistuvat Suomen Pankkiyhdistyksen jäsenpankit. Pankit sopivat kahdenvälisesti rajan, jota suuremmat maksut suoritetaan bruttosuorituksina Suomen Pankin sekkitilijärjestelmän kautta. Jos maksu on sovittua rajaa pienempi, se nettoutetaan kahdenvälisesti pankkien kesken siten, että kunkin pankin nettovelka tai -saaminen toista osapuolta kohtaan päivittyy jatkuvasti lähtevistä ja saapuvista maksuista. Pankkien kahdenvälisesti sopiman rajan täyttyessä pankit suorittavat katteensiirron Suomen Pankin sekkitilijärjestelmässä. Päivän päätteeksi toteutetaan katteensiirrot, jolloin kahdenväliset velat nollataan.

POPS-järjestelmässä suoritettiin vuonna 1998 noin 110 000 pikasiirtoa, joiden yhteisarvo oli noin 915 miljardia markkaa. Sekkejä oli noin 800 000 kappaletta. Niiden yhteisarvo oli noin 550 miljardia markkaa.

Lisäksi Osuuspankkien Keskuspankki Oyj ja Aktia Säästöpankki Oyj ylläpitävät kumpikin omaa paikallispankkien maksuliikettä hoitavaa maksujärjestelmää.

1.2. Arvopaperien selvitysjärjestelmät

Arvopaperikeskuksen selvitysjärjestelmät

Arvopaperikaupan selvitystoiminnassa arvopaperikaupasta johtuvat velvoitteet määritetään ja toteutetaan siirtämällä arvopaperit myyjältä ostajalle ja maksu ostajalta myyjälle. Suomessa arvopapereita säilytetään pääasiassa arvo-osuusjärjestelmässä. Arvo-osuuksien säilytystä ja käsittelyä hoitaa kuusi erillistä arvo-osuusrekisteriä, joita pankit ja Suomen Arvopaperikeskus Oy (jäljempänä Arvopaperikeskus) ylläpitävät. Osakkeiden ja liitännäisten kaupat selvitetään Arvopaperikeskuksen OM-järjestelmässä. Arvopaperikeskuksen RM-järjestelmässä selvitetään joukkovelkakirjojen ja muiden rahamarkkinavälineiden kaupat.

Arvopaperikeskuksen OM-järjestelmässä maksuvelvoitteet nettoutetaan selvitysosaosuolittain. Kaupat selvitetään päivittäin yhdessä erässä kirjaamalla tapahtumat arvo-osuusrekistereissä ja siirtämällä maksut Suomen Pankin sekkitilijärjestelmässä tilikirjauksilla tai muilla Arvopaperikeskuksen hyväksymillä tavoilla.

Vuonna 1998 OM-järjestelmässä selvitetiin noin 1 224 000 kauppaa, joiden arvo oli yhteensä noin 600 miljardia markkaa.

Suomen valtion, Suomen Pankin sekä yksityisten yhteisöjen liikkeeseen laskemia arvo-osuuksia koskevat kaupat selvitetään Arvopaperikeskuksen vieraan pääoman ehtojen arvo-osuuksien keskitetyssä RM-järjestelmässä. RM-järjestelmässä voidaan tehdä arvo-osuustilien välillä ja rahakirjanpidossa samanaikaisia ja molemminpuolisia siirtokirjauksia. Kaupat selvitetään reaaliaikaisesti ja kauppakohtaisesti. Kaupan osapuolet syöttävät kauppaa koskevat tiedot järjestelmään, joka vertaa tietojen yhtäpitävyyden, vahvistaa kaupan sitovaksi ja hyväksyy sen selvitetäväksi. Molemminpuoliset suoritukset tehdään sovittuna toimituspäivänä. Arvopaperikeskuksen sääntöjen mukaan osapuolella ei ole oikeutta yksipuolisesti peruuttaa vahvistettua kauppaa. Myyjä voi kaupan kirjaamisen yhteydessä ilmoittaa, että myydyt arvo-osuudet varataan siten, että niitä voidaan käyttää vain toimituksen toteuttamiseen. Vastaavasti ostaja voi varata etukäteen varoja Suomen Pankissa olevalle shekkitilille. Toimituspäivänä arvo-osuudet kirjataan myyjän tililtä ostajan tilille samanaikaisesti, kun myyjälle suoritetaan maksu ostajan varoista.

Vuonna 1998 RM-järjestelmässä selvitetiin noin 68 900 kauppaa, joiden arvo oli yhteensä noin 4 800 miljardia markkaa.

Optiokauppojen selvitysjärjestelmä

Optiokaupasta johtuvat oikeudet ja velvoitteet vahvistetaan ja toteutetaan vakioitujen johdannaisopimusten selvityksessä suorittamalla sopimuksen ehtojen mukainen maksuvelvollisuus tai sopimuksen kohde-etuuden siirto. Optioyhteisö tulee selvityksessä optiokauppojen vastapuoleksi. Selvityksessä vahvistettavat oikeudet ja velvoitteet liittyvät sopimuksen ehtojen mukaisesti kauppahintojen ja palkkioiden maksuun, vakuuksien asettamiseen ja toteutukseen sekä kohde-etuuden toimitukseen.

Helsingin Arvopaperi- ja johdannaispörssi, selvitysyhtiö Oy:n (jäljempänä Helsingin Pörssi) selvitysjärjestelmässä optiokaupat kirjataan selvityksen hyväksymisen yhteydessä asiakaskohtaisesti pidettävälle selvitystilille. Selvitystilille kirjatut optiokaupat muodostavat niin sanotun tiliaseman, jossa vastakkaissuuntaiset johdannaisopimukset

nettoutuvat. Myös optiokaupoista johtuva vakuusvaatimus nettoutuu.

Selvityksessä vahvistetut oikeudet ja velvoitteet pannaan täytäntöön toimituksessa, joka voi olla sopimusten ehdoista riippuen yksi- tai useampivaiheinen. Toimituksessa nettoutetaan selvitysosapuolittain asiakkaiden selvitystilien oikeudet ja velvoitteet. Kohdeetuusosakkeiden toimitukset toteutetaan Arvopaperikeskuksen järjestelmässä. Maksuliikenteessä voidaan käyttää pankkien maksujärjestelmiä.

Vuonna 1998 Helsingin Pörssissä selvitettiin 2 800 000 johdannaissopimusta. Osa Helsingin Pörssin johdannaiskaupankäynnistä siirtyy suunnitelmien mukaan syksyllä 1999 Helsingin Pörssin ja saksalaisen Eurex-johdannaisspörssin välisen yhteistyösopimuksen perusteella Eurexin järjestelmään, johon sovelletaan Saksan lakia.

1.3. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 98/26/EY

Yleistä

Selvityksen lopullisuudesta maksujärjestelmissä ja arvopaperien selvitysjärjestelmissä on 19 päivänä toukokuuta 1998 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 98/26/EY, jäljempänä direktiivi. Direktiivin ensisijaisena tarkoituksena on turvata maksujärjestelmien ja arvopaperien selvitysjärjestelmien toiminta tilanteissa, jossa järjestelmään osallistujaa kohtaan on aloitettu maksukyvyttömyysmenettely. Direktiivi koskee sekä bruttoselvitystä että nettoutukseen perustuvaa selvitystä.

Direktiivillä pyritään vähentämään erityisesti monenvälisen nettoutuksen käyttöön perustuviin selvitysjärjestelmiin liittyvää järjestelmäriskiä. Direktiivin johdanto-osassa korostetaan myös arvopaperien reaaliaikaiseen bruttoselvitysjärjestelmiin osallistumiseen liittyvien oikeudellisten riskien vähentämisen tärkeyttä erityisesti silloin, kun maksujärjestelmien ja arvopaperien selvitysjärjestelmien välillä on läheinen yhteys. Direktiivin tavoitteena on myötävaikuttaa siihen, että maasta toiseen suoritettavat maksujärjestelyt ja arvopaperien selvitysjärjestelyt ovat yhteisössä toimivia ja kustannuksiinsa nähden tehokkaita ja näin vahvistaa talous- ja rahaliiton kolmatta vaihetta silmällä pitäen pääoman vapaata liikkuvuutta yhteisön alueella.

Soveltamisala

Direktiiviä sovelletaan 1 artiklan mukaan sellaiseen missä tahansa valuutassa toimivaan 2 artiklan a kohdassa määritellyyn järjestelmään, johon sovelletaan jäsenvaltion lakia, ja tällaisen järjestelmään osallistujaan. Lisäksi direktiivi koskee järjestelmään osallistuttaessa tai jäsenvaltioiden keskuspankkien toimenpiteiden yhteydessä annettuja vakuuksia.

Mainitun 2 artiklan a kohdan mukaan järjestelmällä tarkoitetaan sellaista muodollista järjestelyä kolmen tai useamman osallistujan välillä, jossa on osallistujien välisten siirtomääräysten suorittamista koskevat yhteiset säännöt ja vakioidut järjestelyt ja jonka se jäsenvaltio, jonka lakia sovelletaan järjestelmään, on nimennyt järjestelmäksi ja ilmoittanut komissiolle. Jäsenvaltio voi kuitenkin tapauskohtaisesti nimetä järjestelmäksi myös kahden osallistujan välisen muodollisen järjestelyn, jos nimeäminen on perusteltua järjestelmäriskin takia. Kohdan mukaan järjestelmään sovelletaan järjestelmään osallistujien valitseman sellaisen jäsenvaltion lakia, jossa vähintään yhdellä osallistujalla on päätoimipaikka.

Nettoutuksen ja siirtomääräysten sitovuus

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan 1 alakohdan mukaan siirtomääräykset ja nettoutus ovat oikeudellisesti täytäntöönpanokelpoisia. Ne sitovat sivullisia myös osallistujaa koskevassa maksukyvyttömyysmenettelyssä, jos siirtomääräykset ovat tulleet järjestelmään ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista. Artiklan 3 kohdan mukaan siirtomääräyksen järjestelmään tulon ajankohta on määriteltävä järjestelmän säännöissä.

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan 2 alakohdan mukaan myös sellaiset maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen järjestelmään tulleet siirtomääräykset, jotka on toteutettu maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä, ovat oikeudellisesti täytäntöönpanokelpoisia ja sitovat sivullisia, jos selvitysyhteisö voi selvitysajankohdan jälkeen osoittaa, että se ei tiennyt eikä sen pitänyt tietää maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta.

Direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä, että osallistujaa koskeva maksukyvyttömyysmenettely ei estä osallistujan selvitystilillä olevien varojen tai arvo-

paperien käyttämistä maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä osallistujan velvoitteiden täyttämiseen järjestelmässä. Lisäksi jäsenvaltiot voivat määrätä, että osallistujan järjestelmän yhteydessä olevaa luottojärjestelyä voidaan käyttää järjestelmässä olevaa vakuutta vastaan osallistujan velvoitteiden täyttämiseen järjestelmässä.

Direktiivin 5 artiklan mukaan järjestelmään osallistuja tai sivullinen ei saa peruuttaa siirtomääräystä järjestelmän säännöissä määrätyn ajankohdan jälkeen.

Maksukyvyttömyysmenettely

Direktiivin 7 artiklan mukaan järjestelmään osallistujan maksukyvyttömyysmenettely ei vaikuta taannehtivasti sellaisiin osallistujan järjestelmään osallistumisen yhteydessä muodostuneisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin, jotka ovat syntyneet ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista. Tällaisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin sovelletaan 8 artiklan mukaan järjestelmään sovellettavan valtion lakia. Järjestelmään osallistujan maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta on 6 artiklan 3 kohdan mukaan ilmoitettava viipymättä muille jäsenvaltioille.

Vakuuden haltijan suojaaminen

Vakuuden antaneen osallistujan maksukyvyttömyysmenettelyn alkaminen ei vaikuta 9 artiklan 1 kohdan mukaan osallistujan oikeuteen sille järjestelmän yhteydessä annettuun vakuuteen eikä jäsenvaltioiden keskuspankkien tai Euroopan keskuspankin oikeuteen niille annettuun vakuuteen. Vakuus voidaan muuttaa rahaksi mainittujen oikeuksien turvaamiseksi. Artiklan 2 kohdan mukaan vakuuden haltijan arvopaperiin kohdistuvat oikeudet määräytyvät sen jäsenvaltion lain mukaan, jossa sijaitsevaan rekisteriin, tiliin tai keskitettyyn talletusjärjestelmään arvopaperiin kohdistuva oikeus on merkitty. Direktiivin johdanto-osan 21 kohdan mukaan säännöstä sovelletaan vain, jos arvopaperin sijaintivaltion lainsäädännön mukaan on mahdollista, että arvopapereihin kohdistuvista oikeuksista pidetään rekisteriä muussa valtiossa.

Täytäntöönpano

Jäsenvaltioiden on pantava täytäntöön direktiivin noudattamisen edellyttämät lait,

asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 11 päivänä joulukuuta 1999.

1.4. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 97/5/ETY

Rajojen yli suoritettavista tilisiirroista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/5/ETY tarkoituksena on parantaa sekä yksityishenkilöiden että yritysten rajojen yli suoritettavaa tilisiirtopalvelua Euroopan talousalueella. Valtaosa direktiivin säännöksistä koskee maksumääräyksen antajan ja hänen pankkinsa tai muun tilisiirtopalvelua tarjoavan laitoksen välistä oikeussuhdetta. Direktiivissä on myös joitakin maksujen välitykseen osallistuvien laitosten keskinäistä vastuuta koskevia säännöksiä. Koska direktiivi ei kuitenkaan koske maksujärjestelmien selvitystoimintaa, sillä ei ole merkitystä ehdotetun lain kannalta. Direktiivi on pantu Suomessa täytäntöön 28 päivänä heinäkuuta 1999 annetulla tilisiirtolailla (821/1999).

1.5. Nykytilan arviointi

Yleistä

Eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä maksujärjestelmän ehdoista annetun lain (588/1997, jäljempänä nettoutuslaki) soveltamisalaa laajennettiin vuoden 1999 alusta voimaan tulleella lailla koskemaan myös maksujärjestelmässä selvittettäviä maksuvelvoitteita. Laissa vahvistettiin nettouttamismenetelmän sitovuus maksukyvyttömyystilanteissa ja se, että siirtomääräys on myös konkurssipesää sitova velvoite. Näin turvattiin maksujärjestelmien toiminta. Maksujärjestelmien selvitysmenetelmiä on käsitelty hallituksen esityksessä laeiksi eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan ehdoista annetun lain ja Suomen Pankista annetun lain 7 §:n muuttamisesta (HE 259/1998 vp).

Maksujärjestelmistä ei ole muuta lainsäädäntöä. Niiden toiminta perustuu järjestelmän osapuolten välisiin sopimuksiin ja vaikintuneeseen pankkitapaan.

Nettoutuslaki koskee myös nettoutukseen perustuvaa arvopaperikaupan selvitystoimintaa. Edellä mainitussa hallituksen esityksessä ei ehdotettu lain soveltamisalan laajentamista koskemaan arvopaperikaupan bruttoselvitysjärjestelmiä. Tätä perusteltiin esityksessä sillä, että niitä koskeva sääntely tullaan yh-

denmukaistamaan selvitysjärjestelmiä koskevan direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä.

Muilta osin arvopaperikaupan selvitystoiminnasta säädetään arvopaperimarkkina-laissa (495/1989) ja kaupankäynnistä vakioituilla optioilla ja termiineillä annetussa laissa (772/1988). Niissä on säännöksiä muun muassa selvitystoiminnan luvanvaraisuudesta, selvitysyhteisön toiminnasta, selvitysosapuolista ja niiden aseman turvaamisesta sekä selvitysyhteisön ja selvitysosapuolen pantti-oikeudesta. Vain viimeksi mainituilla vakuutta koskevilla säännöksillä on merkitystä tämän esityksen kannalta. Niitä käsitellään jäljempänä 11 §:n 3 momentin yksityiskohdaisissa perusteluissa.

Direktiivin täytäntöönpanon edellyttämät muutokset

Nettoutuslakia ja sen soveltamisalan laajentamista koskeneita hallituksen esityksiä valmisteltaessa pyrittiin jo ottamaan huomioon silloin vielä valmisteilla olleesta direktiivistä aiheutuvia muutostarpeita. Kaikkia direktiivistä aiheutuvia muutostarpeita ei kuitenkaan vielä tuolloin voitu ottaa huomioon. Komission direktiiviehdotus ei koskenut lainkaan arvopaperien selvitysjärjestelmiä ja direktiiviehdotuksen sisältöä muutettiin muutoinkin vielä sen käsittelyn viimevaiheissakin. Tämän johdosta eräät nettoutuslain säännökset eivät ole täysin direktiivin mukaisia.

Edellä mainituista syistä nettoutuslaissa ei myöskään ole direktiivissä edellytetyjä säännöksiä muun muassa maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta ilmoittamisesta muille Euroopan talousalueeseen kuuluville valtioille, sovellettavasta laista, komissiolle tehtävistä ilmoituksista eikä Euroopan keskuspankille ja muiden valtioiden keskuspankeille annetuista vakuuksista. Myös nettoutuslain nettoutusta osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen koskevat säännökset poikkeavat eräiltä osin direktiivissä säädetyistä.

2. Esityksen tavoitteet ja ehdotetut muutokset

Esityksen tavoitteena on poistaa selvityksen lopullisuuteen arvopaperien bruttoselvitysjärjestelmissä liittyvä oikeudellinen epävarmuus sekä tarkistaa ja täydentää selvitysjärjestelmien toimintaa koskevat säännökset

direktiivin mukaisiksi. Ehdotettu laki koskisi keskuspankin ja eräiden lakiehdotuksessa lueteltujen yhteisöjen ylläpitämiä selvitysjärjestelmiä myös silloin, kun arvopaperien selvityksessä käytetään bruttomenetelmää.

Selvitysjärjestelmän ylläpitäjänä voisi toimia keskuspankki taikka yksi tai useampi lakiehdotuksessa luetelluista yhteisöistä. Myös ulkomainen vastaava yhteisö voisi olla selvitysjärjestelmän ylläpitäjänä. Keskuspankilla tarkoitetaan Suomen Pankkia, Euroopan keskuspankkia ja muiden valtioiden keskuspankkeja.

Muukin kuin lakiehdotuksessa mainittu rahamääräisiä velvoitteita määrittävä ja toteuttava yhteisö voisi ylläpitää esityksessä tarkoitettua selvitysjärjestelmää, jos yhteisön maksujärjestelmän katteet siirretään keskuspankissa olevan tilin kautta. Lisäksi myös sellainen järjestelmä, joka ei täytä ehdotetussa laissa säädettyjä selvitysjärjestelmän tunnusmerkkejä, voisi saada toimintansa lain soveltamisalan piiriin, jos valtiovarainministeriö katsoo järjestelmän ylläpitäjän hakemuksesta, että järjestelmä kuuluu direktiivin soveltamisalaan tai että sitä voidaan pitää direktiivissä tarkoitettuun järjestelmään verrattavana selvitysjärjestelmänä. Näin pyritään välttämään sitä, että laissa rajoitettaisiin tarpeettomasti mahdollisten uusien selvitysjärjestelmien kehittämistä.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin sekä direktiivin mukaisesti komissiolle ilmoitettuihin selvitysjärjestelmiin että muihin suomalaisiin selvitysjärjestelmiin. Direktiivin johdanto-osan 7 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat soveltaa direktiivin säännöksiä sekä kansallisiin laitoksiinsa, jotka osallistuvat yhteisön ulkopuolisen maan järjestelmiin, että vakuuksiin, jotka annetaan kyseisiin järjestelmiin osallistuttaessa. Jotta suomalaiset yhteisöt voisivat paremmin osallistua myös kolmansien valtioiden selvitysjärjestelmien toimintaan, ehdotetaan, että laki koskisi tällaisten selvitysjärjestelmien osapuolena olevia suomalaisia yhteisöjä ja niiden selvitysjärjestelmään osallistumisen yhteydessä antamia vakuuksia.

Direktiivi koskee myös vakuuksia, jotka annetaan Euroopan keskuspankin ja jäsenvaltioiden keskuspankkien toimenpiteiden yhteydessä. Nettoutuslain muuttamisen yhteydessä Suomen Pankista annetun lain (214/1998) 7 §:ään lisättiin uusi 2 momentti, joka täyttää direktiivissä asetetut vaatimukset Suomen Pankille annettujen vakuuksien

osalta. Lakiin ehdotetaan otettavaksi direktiivin mukainen säännös Suomen Pankille, Euroopan keskuspankille ja muiden valtioiden keskuspankeille annetuista vakuuksista. Samalla mainittu Suomen Pankista annetun lain säännös ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

Lakiehdotuksessa rajoitetaan direktiivin mukaisesti mahdollisuutta nettouttaa tai muutoin selvittää velvoite selvitysjärjestelmässä silloin, kun velvoite on ilmoitettu selvittäväksi selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen. Velvoite saataisiin selvittää ainoastaan maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivän kuluessa. Lisäksi edellytettäisiin, että selvitysyhteisö voi osoittaa, ettei se selvityshetkellä tiennyt eikä sen pitänyt tietää maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta.

Direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää kansallisessa lainsäädännössään, että selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkaminen ei estä osapuolen selvitystilillä olevien varojen käyttämistä osapuolen velvoitteiden täyttämiseen selvitysjärjestelmässä maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä. Samoin voidaan säätää, että maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen voidaan käyttää järjestelmän luottojärjestelyä järjestelmässä olevaa vakuutta vastaan.

Varsinkin arvopaperikaupan nettouttavassa selvityksessä on järjestelmäriskin vähentämisen kannalta ensiarvoisen tärkeää turvata selvitysjärjestelmän osapuolen maksuvalmius. Selvitystä varten erotettuja varoja tulisi järjestelmäriskin torjumiseksi voida käyttää selvityksessä myös osapuolen maksuky-

vyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen. Tämän takia esityksessä ehdotetaan, että lakiin otetaan direktiivin mukaiset säännökset selvitystilin ja luottojärjestelyn käytöstä selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen.

Lisäksi lakiehdotuksessa on direktiivin täytäntöönpanon edellyttämät säännökset sovellettavasta laista sekä ilmoitusvelvollisuudesta. Myös arvo-osuustileistä annettuun lakiin (827/1991) ehdotetaan lisättäväksi vastaavan sisältöinen säännös sovellettavasta laista.

3. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole vaikutuksia julkistalouteen.

Ehdotut lait selventävät jo nykyisin vallitsevaa oikeustilaa ja parantavat suomalaisten selvitysjärjestelmien mahdollisuuksia osallistua kansainvälisiin selvitysjärjestelmiin.

4. Asian valmistelu

Esitys perustuu oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotukseen. Työryhmässä oli edustajia oikeusministeriöstä, valtiovarainministeriöstä, Suomen Pankista, Suomen Arvopaperikeskus Oy:stä ja Suomen Panki-yhdistyksestä. Työryhmän mietintö valmistui toukokuussa 1999. Mietinnöstä pyydettiin lausunnot yhdeksältä viranomaiselta ja järjestöltä. Kaikki lausunnonantajat suhtautuivat myönteisesti työryhmän ehdotukseen.

Esityksen jatkovalmistelu on tehty virkautyönä oikeusministeriössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista

1 §. *Soveltamisala.* Pykälän 1 momentin mukaan laki koskee maksujen ja momentissa tarkoitettujen toimitusvelvoitteiden nettoutusta ja muuta selvittämistä selvitysjärjestelmässä. Nettoutuslaista poiketen lakia sovellettaisiin arvopaperien, johdannaisopimusten ja valuutan kauppaan liittyvien velvoitteiden selvittämiseen selvitysjärjestelmässä myös silloin, kun selvityksessä käytetään bruttomenetelmää. Momentin 1 ja 2 kohta ovat samansisältöisiä kuin nettoutuslain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohta.

Nettoutuslakia sovelletaan arvopaperi-, johdannais- ja valuuttakauppaan liittyvien velvoitteiden nettoutukseen myös silloin, kun nettoutusta ei suoriteta selvitysjärjestelmässä. Pykälän 2 momentissa on tätä koskeva säännös, jolla ei muuteta nykytilaa.

Pykälän 3 momentti vastaa nykyisen lain 1 §:n 3 momenttia. Sen sanamuotoa ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että se vastaa sisällöltään direktiivin 1 artiklan c kohtaa. Momentin mukaan laki koskee myös vakuuksia, jotka on annettu selvitysjärjestelmän osapuolelle selvitystoimintaa varten. Selvitysjärjestelmän osapuolen 2 §:n 4 momentissa olevan määritelmän mukaan ilmaisu kattaa sekä selvitysjärjestelmän ylläpitäjän että selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvan yhteisön. Selvitystoimintaa varten annettujen vakuuksien lisäksi laki koskee momentin mukaan myös Suomen Pankille, Euroopan keskuspankille ja muiden valtioiden keskuspankeille rahapoliittisten toimienpitemien ja muiden keskuspankkitoimintojen yhteydessä annettuja vakuuksia.

2 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 momentissa määritellään selvitysjärjestelmän käsite. Selvitysjärjestelmä on momentin 1 kohdan mukaan sellainen järjestelmä, jonka toiminta perustuu sääntöihin ja jota ylläpitää momentissa tarkoitettu yhteisö. Selvitysjärjestelmän ylläpitäjänä voi olla yksi tai useampi yhteisö. Kohdassa lueteltujen kotimaisten yhteisöjen lisäksi myös niitä vastaava ulkomainen yhteisö voi ylläpitää kohdassa tarkoitettua selvitysjärjestelmää. Ehdotuksella ei ole tarkoitettu muuttaa muussa lainsäädännössä

olevia selvitystoiminnan harjoittamisen luvanvaraisuutta koskevia säännöksiä.

Momentin 1 kohdan mukaan lakia sovelletaan velvoitteiden selvitykseen keskuspankin ylläpitämässä selvitysjärjestelmässä. Keskuspankilla tarkoitetaan lakiehdotuksessa Suomen Pankkia, Euroopan keskuspankkia ja muiden valtioiden keskuspankkeja.

Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä on kohdassa tarkoitettu selvitysjärjestelmä. Sekkitilijärjestelmä on osa Euroopan keskuspankin ja kansallisten keskuspankkien välistä TARGET-järjestelmää.

Selvitysjärjestelmää voi ylläpitää myös luottolaitostoinnasta annetun lain (1607/1993) 2 §:ssä tarkoitettu luottolaitos. Mainitun pykälän mukaan luottolaitoksella tarkoitetaan talletuspankkia ja muuta osakeyhtiötä, osuuskuntaa tai hypoteekkiyhdistystä, joka liiketoimintanaan hankkii talletuksia tai muita takaisinmaksettavia varoja yleisöltä ja joka tarjoaa näillä varoilla omaan lukuunsa luottoja ja muuta niihin verrattavaa rahoitusta. Talletuspankkeja ovat liikepankit, säästöpankit, säästöpankkiosakeyhtiöt, osuuspankit, osuustoiminnalliset osakeyhtiömuotoiset pankit, osuuspankkilain (1271/1990) 41 b §:ssä tarkoitettut osakeyhtiömuotoiset pankit ja Leonia Pankki Oyj.

Pankkien PMJ-maksujärjestelmä sekä pikasiirtojen, sekkien ja pankkivekslien välityksessä käytetty POPS-järjestelmä ovat kohdassa tarkoitettuja selvitysjärjestelmiä. Myös Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n ylläpitämä osuuspankkien maksujärjestelmä ja Aktia Säästöpankki Oyj:n ylläpitämät säästöpankkien ja paikallisosuuspankkien maksujärjestelmät ovat kohdassa tarkoitettuja selvitysjärjestelmiä.

Myös arvopaperimarkkinalain 1 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu selvitysyhteisö voi ylläpitää kohdassa tarkoitettua selvitysjärjestelmää. Mainitun lainkohdan mukaan selvitysyhteisöllä tarkoitetaan osakeyhtiötä, joka ammattimaisesti ja säännöllisessä menettelyssä harjoittaa selvitystoimintaa sellaisten yhteisöjen lukuun, joille on myönnetty oikeus antaa arvopaperikauppoja tai muita luovutuksia selvitysyhteisön selvitettäväksi. Selvitystoiminnalla mainitussa momentissa tarkoitetaan julkisessa kaupankäynnissä tehdystä arvopaperikaupasta johtuvien velvoitteiden määrittämistä ja toteuttamista kaupan osapuolten lukuun. Myös muussa kuin julki-

sessä kaupankäynnissä tehdystä kaupasta tai luovutuksesta johtuvien velvoitteiden määrittämistä ja toteuttamista pidetään momentissa tarkoitettuna selvitystoimintana, jos kaupan tai luovutuksen kohteena on arvo-osuusjärjestelmään liitetty arvopaperi tai julkisen kaupankäynnin kohteena oleva arvopaperi.

Arvopaperikeskuksen ylläpitämät osakkeiden ja liitännäisten selvitysjärjestelmä (OM-järjestelmä) sekä joukkovelkakirjojen ja muiden rahamarkkinavälineiden selvitysjärjestelmä (RM-järjestelmä) ovat kohdassa tarkoitettuja selvitysjärjestelmiä.

Kohdassa tarkoitettua selvitysjärjestelmää voi ylläpitää myös kaupankäynnistä vakioituilla optioilla ja termiineillä annetun lain 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettu optioyhteisö. Optioyhteisöllä tarkoitetaan mainitun pykälän mukaan optiopörssitoimintaa tai optiokauppojen selvitystoimintaa taikka molempia harjoittavaa yhteisöä. Optiokaupan selvityksellä tarkoitetaan mainitun luvun 2 §:n 4 kohdan mukaan toimintaa, jossa preemioita ja termiinihintaa tai sitä vastaavaa tunnuslukua koskevat tarjoukset yhtyvät siten, että osapuolten on optioyhteisön sääntöjen mukaan solmittava tarjousten mukaisesta preemiosta, hinnasta tai tunnusluvusta vastavuoroiset sopimukset optioyhteisön kanssa.

Helsingin Pörssin ylläpitämä optiokauppojen selvitysjärjestelmä on kohdassa tarkoitettu selvitysjärjestelmä.

Momentin 2 kohdan mukaan myös muu kuin 1 kohdassa tarkoitettu rahamääräisiä veloituksia määrittävä ja toteuttava yhteisö voi ylläpitää momentissa tarkoitettua selvitysjärjestelmää. Kohdassa tarkoitettu selvitysjärjestelmä voi kuitenkin olla vain sellainen maksujärjestelmä, jonka katteet siirretään keskuspankissa olevan tilin kautta. Suomen Pankin sekkitilijärjestelmän tilinhaltijaksi voidaan hyväksyä julkisen valvonnan alaisena olevat luottolaitokset, joilla on toimilupa Euroopan talousalueella. Erityisistä syistä oikeus sekkitiliin voidaan myös myöntää eräin edellytyksin sellaiselle viranomaisen valvonnassa olevalle sijoituspalveluyritykselle, jolla on toimilupa Euroopan talousalueella, ja viranomaisen valvonnassa olevalle selvitystoimintaa harjoittavalle yhteisölle. Nykyisin Suomessa ei ole tässä kohdassa tarkoitettua selvitysjärjestelmää.

Momentin 3 kohdan mukaan muu kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu järjestelmä voi saada toimintansa lain soveltamisalan piiriin, jos valtiovarainministeriö järjestelmän ylläpi-

täjän hakemuksesta katsoo, että järjestelmä täyttää direktiivissä määritellyn järjestelmän tunnusmerkit muun muassa sen toimintaan liittyvän järjestelmäriskin osalta. Vaikka järjestelmä ei täyttäisikään kaikkia direktiivissä määriteltyjä järjestelmän tunnusmerkkejä, ministeriö voisi kuitenkin hyväksyä järjestelmän laissa tarkoitetuksi selvitysjärjestelmäksi, jos järjestelmä muutoin on verrattavissa direktiivissä tarkoitettuun järjestelmään.

Pykälän 2 momentti vastaa nettoutuslain 2 §:n 1 momenttia. Nettoutuslain ilmaisu osapuoli on muutettu ilmaisuksi selvitysjärjestelmän osapuoli. Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi nettoutuslain 3 momenttiin verrattuna siten, että siinä määriteltäisiin selvitysyhteisön sijasta selvitysjärjestelmän osapuoli. Tämän takia myös nettoutuslain 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa käytetty sana selvitysyhteisö ehdotetaan korvattavaksi ilmaisulla selvitysjärjestelmä.

Myös pykälän 3 momentti vastaa nettoutuslain 2 §:n 2 momenttia. Momenttiin on tehty lähinnä teknisiä muutoksia. Selvitysyhteisön sääntöjen sijasta momentissa käytetään direktiivin mukaista ilmaisua selvitysjärjestelmän säännöt. Lisäksi momenttia on laajennettu direktiivin 9 artiklan 1 kohdan mukaisesti siten, että se koskee myös sääntöjä, joiden mukaan vakuus on annettava selvitysjärjestelmän osapuolelle eli selvitysjärjestelmän ylläpitäjälle tai selvitystoimintaan osallistuvalla yhteisöllä. Momentin nykyinen sanamuoto ei kata selvitystoimintaan osallistuville yhteisöille annettuja vakuuksia.

Nettoutuslain 2 §:n 3 momentissa määritellään selvitysyhteisön käsite. Sama käsite on määritelty muualla lainsäädännössä eri tavalla. Ehdotetussa 4 momentissa käsite selvitysyhteisö on korvattu käsitteellä selvitysjärjestelmän osapuoli. Ehdotettu määritelmä perustuu direktiivin 2 artiklan f kohtaan. Uudella määritelmällä ei ole tarkoitettu muuttaa nykyistä tilannetta, vaan ainoastaan selkeyttää ja yhdenmukaistaa laissa käytettyjä käsitteitä direktiivissä käytettyjen vastaavien käsitteiden kanssa.

Pykälän 1 momentissa määritellään lain soveltamisalan piiriin kuuluvat selvitysjärjestelmät. Ne yhteisöt, jotka voivat ylläpitää 1 momentissa tarkoitettua selvitysjärjestelmää, luetellaan momentissa. Pykälän 1 momentin 2 ja 3 kohdassa ei tarkemmin yksilöidä yhteisöä, joka voi ylläpitää siinä tarkoitettua selvitysjärjestelmää. Ehdotetun 4 momentin mukaan selvitysjärjestelmän

osapuolella tarkoitetaan sekä selvitysjärjestelmän ylläpitäjää että yhteisöä, joka osallistuu selvitysjärjestelmän toimintaan.

Pykälän 5 momentin mukaan keskuspankilla tarkoitetaan Suomen pankkia, Euroopan keskuspankkia ja muiden valtioiden keskuspankkeja. Momentti perustuu direktiivin 1 artiklan c kohtaan ja 9 artiklan 1 kohdan 2 luetelmakohtaan sekä direktiivin johdanto-osan 7 kohtaan.

Pykälän 6 momentti perustuu direktiivin 2 artiklan 1 kohtaan. Momentin mukaan selvitystilillä tarkoitetaan selvitysjärjestelmän osapuolen selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvan yhteisön lukuun pitämää arvo-osuustileistä annetun lain 16 §:ssä tarkoitettua kaupintatiliä. Kaupintatilillä tarkoitetaan mainitun pykälän 1 momentissa sellaista arvo-osuustiliä, jota ylläpidetään arvopaperikeskuksen säännöissä määritellyllä tavalla arvopaperimarkkinalain 4 a luvussa tarkoitettua selvitysyhteisön toiminnan järjestämiseksi selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvan yhteisön lukuun yhteisön ja sen asiakkaiden arvo-osuuksista. Pykälän 2 momentin mukaan tilinhaltijan ja sen asiakkaan arvo-osuuksia ei saa kirjata samalle kaupintatilille.

Kaupintatilit palvelevat selvitystoimintaa helpottamalla arvo-osuuksien keräämistä toimituksia varten väliaikaisesti yhdelle selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvan yhteisön hallitsemalle yhteistilille.

Momentin mukaan selvitystilillä tarkoitetaan myös arvopaperimarkkinalain 4 a luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua selvitysjärjestelmän osapuolen selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvan yhteisön lukuun pitämää rahavarojen tiliä. Mainitussa luvussa tarkoitettu selvitysyhteisö saa selvitystoiminnan toteuttamiseksi avata omissa nimissään rahavarojen tilin Suomen Pankissa, ulkomaisessa keskuspankissa, talletuspankissa ja ulkomaisessa luottolaitoksessa tai sen sivukonttorissa. Tililtä maksetaan selvitysosapuolten ja niiden asiakkaiden suorituksia ja sille vastaanotetaan selvitysosapuolille ja niiden asiakkaille tulevia suorituksia. Tilillä olevat varat eivät kuulu selvitysyhteisölle ja ne on pidettävä selvitysyhteisön kirjanpidossa erillään selvitysyhteisön varoista.

Pykälän 7 momentti on samansisältöinen kuin nettoutuslain 2 §:n 4 momentti. Säännös vastaa sisällöltään direktiivin 2 artiklan j kohdassa olevaa maksukyvyttömyysmenettelyn määritelmää.

3 §. *Nettoutus konkurssissa.* Pykälän 1 momentin vastaa nettoutuslain 3 §:n momenttia. Momentin sanamuotoa ehdotetaan täsmennettäväksi 2 §:ään ehdotettujen uusien määritelmien ja direktiivin 3 artiklan 1 kohdan 1 alakohdan mukaisesti.

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan 2 alakohdassa säädetään nettoutuksesta maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä. Direktiivi on tältä osin niin sanottu harmonisointidirektiivi. Säännöksessä rajoitetaan nettoutuksen edellytyksiä enemmän kuin nettoutuslain 3 §:n 2 momentissa. Ehdotettu 2 momentti on sisällöltään direktiivin mukainen.

Jos velvoite on selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan ilmoitettu selvitettäväksi selvitysjärjestelmän osapuolen konkurssin alkamisen jälkeen, se saadaan momentin mukaan nettouttaa vain maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä. Lisäksi edellytetään, että selvitysjärjestelmän ylläpitäjä voi osoittaa, että se ei tiennyt eikä sen pitänyt tietää konkurssin alkamisesta nettoutushetkellä.

Lakiehdotuksen 9 §:ssä on säännös velvollisuudesta ilmoittaa maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta selvitysyhteisölle. Myös konkurssiasioista tehtävistä ilmoituksista annetun asetuksen (959/1994) 1 §:n 1 momentin 5 a kohdassa säädetään pesähoitajan ilmoitusvelvollisuudesta selvitysyhteisölle. Selvitysjärjestelmän ylläpitäjän on katsottava saaneen tiedon osapuolen konkurssin alkamisesta viimeistään silloin, kun se on vastaanottanut ilmoituksen konkurssin alkamisesta. Selvitysjärjestelmän ylläpitäjän on esitettävä riittävä selvitys ilmoituksen vastaanottohetkestä, jos se vetoaa siihen, että velvoite on nettoutettu konkurssin alkamisen jälkeen ennen kuin se oli saanut tiedon konkurssin alkamisesta.

4 §. *Nettoutuksen vaikutus takaisinsaantiin.* Pykälän 1 momentti on samansisältöinen kuin nettoutuslain 4 §:n 1 momentti.

Nettoutuslain 4 §:n 2 momentissa käytetty sana selvitysyhteisö on korvattu pykälän 2 momentissa ilmaisulla selvitysjärjestelmän osapuoli. Direktiivissä ei ole nettoutuslain 4 §:n 2 momentin loppuosassa säädettyä rajoitusta, jossa edellytetään, että vakuus on annettu ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun selvitysyhteisö tai sopijapuoli on saanut oikeuden vaatia vakuutta. Direktiivin 9 artiklan 1 kohdan mukaan vakuuden antamista selvitysjärjestelmään osallistujaa koskeva maksukyvyttömyysmenettely ei vaikuta järjestelmään osallistujan oikeuksiin sille

järjestelmän yhteydessä annettuun vakuuteen eikä keskuspankkien oikeuksiin niille annettuihin vakuuksiin siitä riippumatta, milloin vakuus on annettu. Tämän takia momentista on jätetty pois nettoutuslaissa oleva vakuuden antamisen ajankohtaa koskeva rajoitus.

5 §. *Nettoutus yrityksen saneerauksessa.* Pykälä on samansisältöinen kuin nettoutuslain 5 §.

6 §. *Nettoutus luottolaitoksen maksukyvyttömyysmenettelyssä.* Pykälän 1 momentti on samansisältöinen kuin nettoutuslain 6 §:n 1 momentti.

Pykälän 2 momenttiin on tehty vastaavat direktiivistä johtuvat muutokset kuin 3 §:n 2 momenttiin.

Pykälän 3 momentti on samansisältöinen kuin nettoutuslain 6 §:n 3 momentti.

7 §. *Nettoutuksen vaikutus ulosottoon.* Pykälän 1 momentti on samansisältöinen kuin nettoutuslain 7 §:n 1 momentti.

Direktiivi ei koske ulosottoa. Nettoutuslain 7 §:n mukaan nettoutukseen kuitenkin sovelletaan ulosotossa samoja periaatteita kuin nettoutukseen konkurssissa. Yhdenmukaisuuden säilyttämiseksi pykälän 2 momenttiin on tehty vastaavat muutokset kuin 3 §:n 2 momenttiin ja 6 §:n 2 momenttiin.

8 §. *Säännösten soveltaminen selvitysjärjestelmässä.* Pykälä vastaa sisällöltään maksuvelvoitteiden selvityksen osalta nettoutuslain 7 a §:ää. Ehdotetun pykälän sanamuoto kattaa paitsi maksuvelvoitteiden bruttoselvityksen maksujärjestelmässä, myös arvopaperikaupasta johtuvien velvoitteiden bruttoselvityksen arvopaperien selvitysjärjestelmässä. Jos velvoite saadaan tämän lain säännösten mukaan nettouttaa selvitysjärjestelmässä selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä, se saadaan momentin mukaan myös muulla tavoin selvittää selvitysjärjestelmässä maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä. Nettoutuksesta selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen säädetään lain 3, 5 ja 6 §:ssä.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi nettoutuslain 7 a §:n 2 momenttiin verrattuna siten, että myös arvopaperikaupasta johtuvien velvoitteiden katsotaan syntyneen silloin, kun selvitysjärjestelmän osapuolella ei selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan ole oikeutta yksipuolisesti peruuttaa velvoitetta koskevaa määräystä. Tilisiirtolain 18 §:n 2 momentin mukaan myöskään maksumääräyksen antajalla ei ole

oikeutta peruuttaa maksumääräystä sen jälkeen, kun maksujärjestelmän osapuoli ei maksujärjestelmän sääntöjen mukaan saa peruuttaa maksumääräystä. Sama periaate koskee myös arvopaperien selvitysjärjestelmässä selvitettäviä velvoitteita.

9 §. *Selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta ilmoittaminen.* Pykälä perustuu direktiivin 6 artiklan 2 ja 3 kohtaan. Pykälän mukaan selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta päättäneen viranomaisen on ilmoitettava välittömästi päätöksestään valtiovarainministeriölle. Ministeriön on viipymättä ilmoitettava päätöksestä kaikille selvitysjärjestelmille, jonka osapuolena maksukyvyttömyysmenettelyssä oleva yhteisö on. Ilmoitus tehdään momentin mukaan selvitysjärjestelmän ylläpitäjälle. Lisäksi ministeriön on ilmoitettava viipymättä selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta kaikkien Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden niille viranomaisille, jotka kukin valtio on ilmoittanut komissiolle maansa tällaisia ilmoituksia vastaanottavaksi viranomaiseksi.

10 §. *Keskuspankille annettu vakuus.* Direktiivi koskee paitsi selvitysjärjestelmään osallistumisen yhteydessä selvitysjärjestelmän osapuolille annettuja vakuuksia, myös jäsenvaltioiden keskuspankeille ja Euroopan keskuspankille rahapoliittisten toimenpiteiden ja muiden keskuspankkitoimintojen yhteydessä annettuja vakuuksia. Suomen Pankista annetun lain 7 §:n 2 momentti täyttää nykyisin direktiivin vaatimukset Suomen Pankin osalta. Se ei kuitenkaan koske Euroopan keskuspankkia eikä muiden jäsenvaltioiden keskuspankkeja. Tämän takia ehdotetaan, että mainittu Suomen Pankista annetun lain säännös kumotaan ja että lakiin otetaan asiallisesti samansisältöinen säännös. Ehdotuksessa omaksutun linjan mukaisesti säännös koskisi Suomen Pankille, Euroopan keskuspankille ja muiden jäsenvaltioiden keskuspankeille annettujen vakuuksien lisäksi myös Euroopan talousalueen ulkopuolisten kolmansien valtioiden keskuspankeille annettuja vakuuksia.

11 §. *Luottojärjestelyn ja selvitystilin käyttö maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen.* Direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä, että osallistujan järjestelmän yhteydessä olevaa luottojärjestelyä ja osallistujan selvitystilillä olevia varoja voidaan määrätyn edellytyksin käyttää osal-

listujan velvoitteiden täyttämiseen järjestelmässä. Artikla on tahdonvaltainen eikä se velvoita jäsenvaltioita ottamaan lainsäädäntönsä sen mukaisia säännöksiä.

Artiklassa tarkoitettu luottojärjestely voidaan jo nykyisin toteuttaa sopimusteitse. Mahdollisten vastakohtaispäätelmien estämiseksi ehdotetaan, että pykälän 1 momentiksi otetaan direktiivin mukainen säännös luottojärjestelyn käyttömahdollisuudesta selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen. Momentissa ainoastaan annetaan mahdollisuus luottojärjestelyyn vielä maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeenkin. Se ei velvoita selvitysjärjestelmän osapuolta myöntämään luottoa. Luottojärjestely on mahdollinen vain, jos maksukyvyttömyysmenettelyyn joutuneella osapuolella on maksukyvyttömyysmenettelyn alkamishetkellä käytettävään selvitysjärjestelmässä vielä vapaana olevaa vakuutta.

Suomalaisissa maksujärjestelmissä ei ole käytössä direktiivissä tarkoitettuja selvitystilejä. Ehdotetun 2 §:n 6 momentin selvitystilin määritelmän mukaisesti 2 momentti koskee vain arvopaperikaupan selvitystoiminnassa käytettyjä tilejä, eli arvopaperimarkkinalaissa tarkoitettua rahavarojen tiliiä ja arvo-osuustileistä annettussa laissa tarkoitettua kaupintatiliä.

Pykälän 2 momentissa tarkoitettulla rahavarojen tilillä ja kaupintatilillä olevia varoja ja arvopapereita saadaan momentin mukaan käyttää selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä osapuolen velvoitteiden täyttämiseen selvitysjärjestelmässä. Jos velvoite on ilmoitettu selvitetäväksi ennen osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista, se voidaan selvittää rajoittamattoman ajan kuluessa maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivän jälkeenkin. Jos velvoite on ilmoitettu selvitetäväksi vasta maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen, mutta ennen kuin selvitysjärjestelmän ylläpitäjä tiesi maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta, se saadaan 3 §:n 2 momentin mukaan selvittää vain maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä. Selvyyden vuoksi tämä todetaan myös momentin toisesa virkkeessä.

Ehdotuksen tarkoituksena ei ole muuttaa nykytilaa kaupintatilien osalta. Tämän takia 3 momentissa viitataan arvopaperimarkkinalain 4 a luvun 11 §:ään, jonka mukaan kaupintatilille kirjatut arvo-osuudet ovat va-

kuutena selvitysyhteisölle, jos se on ottanut vastuun arvo-osuuksia koskevasta maksusta. Arvo-osuudet voidaan realisoida välittömästi, jos tilinhaltija laiminlyö selvityselvoitteensa. Vastaavasti kaupintatilille kirjatut arvo-osuudet ovat vakuutena selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvalla yhteisöllä, jos se on maksanut arvo-osuuksien kauppahinnan.

12 §. *Sovellettava laki.* Direktiivin 2 artiklan a kohdan 1 alakohdan 2 luetelmakohdan mukaan selvitysjärjestelmään sovelletaan järjestelmään osallistujien valitseman jäsenvaltion lakia. Osallistujat voivat kuitenkin valita vain sellaisen valtion lain, jossa vähintään yhdellä niistä on pääkonttori. Selvitysjärjestelmän osapuolten keskinäiset oikeudet ja velvollisuudet selvitysjärjestelmässä määräytyvät valitun lain perusteella.

Pykälän 1 ja 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi direktiivin 8 artiklassa ilmaistu sääntö, jonka mukaan selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen osapuolen järjestelmään osallistumisesta johtuvat tai sen yhteydessä syntyneet oikeudet ja velvoitteet määräytyvät sen valtion lain mukaan, jota sovelletaan selvitysjärjestelmään.

Jos yhteisö, johon ei sovelleta Suomen lakia, on osapuolena selvitysjärjestelmässä, johon sovelletaan Suomen lakia, sovelletaan 1 momentin mukaan yhteisön maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen Suomen lakia kaikkiin yhteisön selvitysjärjestelmään osallistumisesta johtuviin tai sen yhteydessä syntyneisiin velvoitteisiin. Jos Suomen lain soveltamisalan piiriin kuuluvassa selvitysjärjestelmässä on esimerkiksi sellainen maksukyvyttömyysmenettelyyn joutunut tanskalainen osapuoli, johon sovelletaan Tanskan lakia, osapuolen selvitysjärjestelmään osallistumisesta johtuviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan kuitenkin järjestelmään sovellettavaa Suomen lakia.

Jos Suomen lain soveltamisalan piiriin kuuluva yhteisö on osapuolena sellaisessa direktiivin soveltamisalaan kuuluvassa selvitysjärjestelmässä tai sitä vastaavassa kolmannen valtion selvitysjärjestelmässä, johon ei sovelleta Suomen lakia, yhteisön tuohon järjestelmään osallistumisesta johtuviin tai sen yhteydessä syntyneisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin sovelletaan vastaavasti yhteisön maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen 2 momentin mukaan Suomen lain sijasta sen valtion lakia, jota sovelletaan sel-

vitysjärjestelmään.

Pykälän 3 momentti perustuu direktiivin 9 artiklan 2 kohtaan, joka koskee tilanteita, joissa arvopaperiin kohdistuva oikeus on laillisesti merkitty rekisteriin, tiliin tai keskitettyyn talletusjärjestelmään siten, että kirjallinen arvopaperi ei pääse kiertoön. Momentin mukaan näissä tapauksissa arvopaperiin kohdistuvaan pantti- tai muuhun oikeuteen sovelletaan sen valtion lakia, jossa oikeus on merkitty rekisteriin tai tilille.

Direktiivin säännöstä voidaan pitää ilmauksena yleisesti hyväksytystä oikeusperiaatteesta, jota sovelletaan laajasti jo nykyisinkin silloin, kun arvopaperiin kohdistuva oikeus voidaan siirtää tai siihen voidaan perustaa panttioikeus kirjaamismerkinnällä. Suomen lainsäädännön piiriin kuuluvien arvopaperien osalta säännöstä voidaan soveltaa, jos Suomen lain mukaan on mahdollista perustaa arvopaperiin kohdistuva oikeus momentissa tarkoitetulla tavalla kirjaamalla oikeus ulkomaiseen rekisteriin tai tiliin. Nykyisin tämä on mahdollista silloin, kun omaisuudenhoitotilin tilinhaltija pitää ulkomailla rekisteriä tai muuta kirjanpitoa arvosuuksiin kohdistuvista oikeuksista. Tätä koskeva lainvalintasäännös ehdotetaan lisättäväksi myös arvo-osuustileistä annetun lain 5 a §:ään.

13 §. *Selvitysjärjestelmän säännöt.* Direktiivissä ei juuri ole selvitysjärjestelmän sääntöjen sisältöä koskevia säännöksiä. Direktiivin 3 artiklan 3 kohdan mukaan siirtomääräyksen järjestelmään tulon ajankohta on määriteltävä säännöissä. Samoin direktiivin 5 artiklassa edellytetään, että järjestelmän säännöissä määritellään, minkä ajankohdan jälkeen osapuoli tai sivullinen ei saa peruuttaa siirtomääräystä.

Pykälän 1 momentin mukaan edellä lueteltujen seikkojen on käytävä ilmi selvitysjärjestelmän säännöistä. Lisäksi momentissa luetellaan eräitä selvitysjärjestelmän toiminnan kannalta keskeisiksi katsottuja seikkoja, joiden tulisi käydä ilmi säännöistä. Luettelo ei ole tyhjentävä ja jättää sääntöjen sisältöä koskevat vaatimukset varsin yleisluonteisiksi. Tarkoituksena on jättää selvitysjärjestelmälle riittävästi harkintavaltaa järjestelmän toiminnan järjestämisessä.

Pykälän 2 momentin mukaan selvitysjärjestelmän ylläpitäjän tai ylläpitäjien on ilmoitettava selvitysjärjestelmän säännöt ja niiden muutokset valtiovarainministeriölle. Tällä pyritään varmistamaan, että säännöt

ovat asianmukaiset ja täyttävät direktiivissä asetetut vaatimukset, jos järjestelmä on direktiivin soveltamisalaan kuuluva järjestelmä. Myös muiden kuin direktiivin soveltamisalaan kuuluvien selvitysjärjestelmien on momentin mukaan ilmoitettava sääntönsä ja niiden muutokset ministeriölle. Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske Suomen Pankkia, arvopaperimarkkina-laissa tarkoitettua selvitysyhteisöä eikä kaupankäynnistä vakioituilla optioilla ja termiineillä annetussa laissa tarkoitettua optioyhteisöä. Valtiovarainministeriö vahvistaa jo nykyisin viimeksi mainittujen selvitysjärjestelmien säännöt niitä koskevan lainsäädännön nojalla.

14 §. *Ilmoitukset komissiolle.* Pykälän 1 momentti perustuu direktiivin 10 artiklan 1 kohtaan. Sen mukaan valtiovarainministeriön on ilmoitettava komissiolle ne direktiivin soveltamisalaan kuuluvat selvitysjärjestelmät, joihin sovelletaan Suomen lakia. Kaikki suomalaiset 2 §:n 1 momentissa tarkoitetut selvitysjärjestelmät eivät välttämättä kuulu direktiivin soveltamisalaan esimerkiksi sen takia, että niiden toimintaan ei liity direktiivissä edellytettyä järjestelmäriskiä. Tällaisia selvitysjärjestelmiä ei ilmoiteta komissiolle.

Pykälän 2 momentin mukaan valtiovarainministeriön on, ennen kuin se päättää muun kuin Suomen Pankin ylläpitämää selvitysjärjestelmää koskevan ilmoituksen tekemisestä komissiolle, pyydettävä Suomen Pankin ja rahoitustarastuksen lausunto. Lisäksi ministeriön on varmistuttava siitä, että selvitysjärjestelmien säännöt täyttävät direktiivissä asetetut vaatimukset esimerkiksi siirtomääräyksen selvitysjärjestelmään tulon ajankohdasta ja peruuttamista koskevien määräysten osalta. Tältä osin momentti perustuu direktiivin 2 artiklan 1 alakohdan 3 luetelmakohtaan, jonka mukaan jäsenvaltion on tarkistettava, että järjestelmän säännöt ovat asianmukaiset.

Momentin mukaan valtiovarainministeriön on pyydettävä Suomen Pankin ja rahoitustarastuksen lausunto myös silloin, kun 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yhteisö on jättänyt ministeriölle hakemuksen siitä, että järjestelmä hyväksyttäisiin direktiivin soveltamisalaan kuuluvaksi tai sitä vastavaksi järjestelmäksi. Lausunto on pyydettävä ennen kuin ministeriö päättää asiasta.

Pykälän 3 momentti perustuu direktiivin 10 artiklan 1 kohtaan. Sen mukaan valtiovarainministeriön on ilmoitettava komissiolle, mille Suomen viranomaiselle muiden ETA-

valtioiden on lähetettävä direktiivin 6 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettu ilmoitus järjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta.

15 §. *Selvitysjärjestelmän osapuolen ilmoitusvelvollisuus.* Pykälän 1 momentti perustuu direktiivin 10 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan selvitysjärjestelmän ylläpitäjän on ilmoitettava valtiovarainministeriölle selvitysjärjestelmän osapuolet ja niitä koskevat muutokset.

Pykälän 2 momentti perustuu direktiivin 10 artiklan 4 kohtaan. Sen mukaan selvitysjärjestelmän osapuolen on ilmoitettava sitä tiedustelevalle, mihin selvitysjärjestelmään se kuuluu, ja annettava tiedot selvitysjärjestelmän sääntöjen keskeisestä sisällöstä. Sääntöistä annettavien tietojen tulee olla sellaiset, että tietojen vastaanottaja voi saada niiden perusteella yleiskuvan selvitysjärjestelmän toiminnasta.

16 §. *Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.* Pykälän 1 momenttiin on otettu tavanomainen voimaantulosäännös.

Pykälän 2 momentin mukaan nettoutuslaki ja Suomen Pankista annetun lain 7 §:n 2 momentti kumotaan. Tältä osin viitataan lakiehdotuksen 10 §:n perusteluihin.

Pykälän 3 momentin mukaan lakia ei kuitenkaan sovellettaisi, jos selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettely on alkanut ennen lain voimaantuloa.

Pykälän 4 momentin mukaan niiden selvitysjärjestelmien ylläpitäjien, jotka jo lain voimaantullessa harjoittavat maksujen tai arvopapereiden selvitystoimintaa, on ilmoitettava selvitysjärjestelmän säännöt ja osapuolet valtiovarainministeriölle kolmen kuukauden kuluessa lain voimaantulosta.

1.2. Laki arvo-osuustileistä

5 a §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, joka määrää sovellettavan lain silloin, kun omaisuudenhoitotilin tilinhaltija pitää ulkomailla rekisteriä tai muuta kirjanpitoa arvo-osuuksiin kohdistuvista oikeuksista. Tällöin omistusoikeuden siirtymisen tai muun esineoikeuden syntymisen edellytykset samoin kuin eri oikeudenhaltijoiden väliset ristiriidat ratkaistaisiin Suomen lain sijasta tilinhaltijan valtion lainsäädännön perusteella.

Omaisuudenhoitotili voi olla omistajakohmainen, jolloin arvo-osuuksiin kohdistuvat oikeudet kirjataan suoraan arvo-osuustilille.

Omaisuudenhoitotilit ovat kuitenkin usein yhteistilejä, joihin on koottu usealle omistajalle kuuluvia arvo-osuuksia. Esimerkiksi ulkomaiseen arvopaperikeskukseen siirretyt arvo-osuudet on Suomessa kirjattu kyseisen arvopaperikeskuksen nimissä olevalle omaisuudenhoitotilille. Arvo-osuuksien jakaantumisesta eri omistajien kesken taikka arvo-osuuksiin kohdistuvia panttioikeuksia tai muita oikeuksia ei tällöin lainkaan kirjata arvo-osuustilille. Nämä tiedot käyvät ilmi vain omaisuudenhoitotilin tilinhaltijan omista tiedostoista.

Kansainvälisessä sijoitustoiminnassa on tavallista, että lopullinen omistaja on selvitetävissä vasta pitkän toimeksiantoketjun kautta. Kukin sijoituspalveluyritys tietää vain omat toimeksiantosuhteensa. Ulkomaisen arvopaperikeskuksen tai muun omaisuudenhoitotilin tilinhaltijan tiedossa ovat vain sen omat toimeksiantajat, jotka puolestaan pitävät kirjaa omista asiakkaistaan ja näiden arvo-osuuksista.

Yleinen kansainvälisen yksityisoikeuden sääntö on, että esineoikeuteen sovellettava laki määräytyy omaisuuden sijaintipaikan mukaan (*lex rei sitae*). Tämä periaate koskee myös arvopapereita. Arvo-osuudeksi muunnetun, immateriaalisen arvopaperin sijainti ei aina ole selvä. Suomessa liikkeeseenlaskettu arvo-osuus nimittäin pysyy aina kirjattuna Suomen arvo-osuusjärjestelmässä, vaikka se olisi omaisuudenhoitotilin kautta siirretty käsiteltäväksi toisessa valtiossa. Pohjoismaissa on yleisesti katsottu, että arvo-osuus on tällöin ulkomailla toimivan tilinhaltijan hallussa.

Ehdotettu säännös vastaa edellä selostettua. Nimenomaista lainvalintasäännöstä voi kuitenkin pitää tarpeellisenä sijoitustoiminnan kansainvälistymisen ja arvopaperikeskusten yhteistoiminnan vuoksi. Vastakohtaispäätelmien välttämiseksi säännös on kirjoitettu yleiseen muotoon niin, että se koskee kaikkia arvo-osuuksiin kohdistuvia esineoikeuksia. Se on siten samansuuntainen, mutta laajempi kuin direktiivin 9 artiklan 2 kohta, joka koskee vain selvitysjärjestelmälle tai keskuspankille annettuun vakuuteen sovellettavaa lakia.

Ehdotuksen mukaan sovellettava laki on sen valtion laki, jossa omaisuudenhoitotilin tilinhaltija pitää rekisteriä tai kirjanpitoa. Näin esimerkiksi Suomesta Ruotsin arvopaperikeskukseen siirretyt arvo-osuudet ja niihin kohdistuvat oikeudet kirjataan Ruotsin

lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Ruotsin lainsäädäntö ratkaisee tällöin myös sen, mitä lakia sovelletaan, jos arvo-osuudet on Ruotsissa kirjattu omaisuudenhoitotilille, jota koskevaa kirjanpitoa pidetään jossakin kolmannessa valtiossa.

Koska omaisuudenhoitotilille voidaan nykyään kirjata vain ulkomaisten sijoittajien omistamia arvo-osuuksia, myös omaisuudenhoitotilien tilinhaltijat ovat suurimmaksi osaksi ulkomailla toimivia. Silloinkin kun tilinhaltijana on suomalainen pankki, sen toimeksiantajina olevat ulkomaiset sijoituspalveluyritykset pitävät kirjanpitoaan ulkomailla. Ehdotetun säännöksen mukaan sovellettava laki määräytyy tällöin ulkomaisen toimeksiantajan mukaan.

Säännöksessä on nimenomainen maininta siitä, että Suomen arvo-osuusjärjestelmään

tehdyillä kirjauksilla on aina etusija. Esimerkiksi arvo-osuuksien määrä ratkeaa aina arvo-osuustilin kirjausten perusteella, vaikka tilinhaltijan oma kirjanpito osoittaisi suurempaa tai pienempää lukua. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun tililtä tehtyjä myyntejä ei ole vielä ehditty kirjata tilinhaltijan kirjanpidossa.

2. Voimaantulo

Direktiivin 11 artiklan 1 kohdan mukainen täytäntöönpano-aika päättyy 11 päivänä joulukuuta 1999. Tämän takia ehdotetaan, että lait tulisivat voimaan mainittuna päivänä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tämä laki koskee selvitysjärjestelmässä toteutettavaa maksujen nettouttamista ja muuta selvittämistä sekä sellaisten toimitusvelvoitteiden nettouttamista ja muuta selvittämistä, jotka liittyvät:

1) sijoituspalveluyrityksistä annetun lain (579/1996) 2 §:ssä tarkoitettujen sijoituskohdeiden sekä muiden niihin rinnastettavien arvopaperien ja johdannaissopimusten kaupan; tai

2) Suomessa tai muussa maassa laillisen valutan tai valuuttayksikköjen kaupan.

Tätä lakia sovelletaan myös sellaiseen 1 momentissa tarkoitettuun arvopaperi-, johdannaissopimusta tai valuuttakauppaan liittyvien maksu- ja toimitusvelvoitteiden nettouttamiseen, jota ei toteuteta selvitysjärjestelmässä.

Tämä laki koskee myös vakuuksia, jotka on annettu sopijapuolelle tai selvitysjärjestelmän osapuolelle tässä pykälässä tarkoitettua toimintaa varten taikka keskuspankille sen hoitaessa keskuspankkitoimintoja.

2 §

Määritelmiä

Selvitysjärjestelmällä tarkoitetaan tässä laissa sääntöihin perustuvaa järjestelmää:

1) jota keskuspankki, luottolaitostoinnasta annetun lain (1607/1993) 2 §:ssä tarkoitettu luottolaitos, arvopaperimarkkinalain (495/1989) 1 luvun 4 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettu selvitysyhteisö, kaupankäynnistä vakioituilla optioilla ja termineillä annetun lain (772/1988) 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettu optioyhteisö taikka edellä mainittuja vastaava ulkomainen yhteisö ylläpitää yksin tai yhdessä muiden tässä kohdassa tarkoitettujen yhteisöjen kanssa; tai

2) jossa määritetään ja toteutetaan rahamääräisiä velvoitteita ja jossa maksujärjestelmän katteet siirretään keskuspankissa olevan

tilin kautta; taikka

3) jonka valtiovarainministeriö on yhteisön hakemuksesta hyväksynyt selvityksen lopullisuudesta maksujärjestelmissä ja arvopaperien selvitysjärjestelmissä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 98/26/EY soveltamisalaan kuuluvaksi järjestelmäksi tai sitä vastaavaksi järjestelmäksi.

Nettoutuksella tarkoitetaan tässä laissa sitä, että tavanomaisena pidettävän sopimusehdon mukaan:

1) kahden sopijapuolen vastakkaiset maksu- tai toimitusvelvoitteet yhdistetään eräntymispäivän mukaan yhdeksi maksuvelvoitteeksi tai samanlaisen sijoituskohteen toimitusvelvoitteeksi; tai

2) usean selvitysjärjestelmän osapuolen velvoitteet yhdistetään 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla selvitysjärjestelmässä; taikka

3) kaikki sopijapuolten väliset maksu- ja toimitusvelvoitteet eräännyvät tai voidaan eräännyttää ja yhdistää sovitulla tavalla, jos yhtä sopijapuolta vastaan aloitetaan maksukyvyttömyysmenettely.

Vakuudellisella selvityssopimuksella tarkoitetaan selvitysjärjestelmän sääntöjä, joiden mukaan selvitysjärjestelmän osapuolelle on annettava vakuus selvitykseen liittyvien velvoitteiden täyttämistä, sekä muuta arvopaperi-, johdannaissopimusta tai valuuttakaupassa tavanomaista sopimusta, jonka mukaan toiselle sopijapuolelle on annettava vakuus nettoutettavan velvoitteen täyttämistä.

Selvitysjärjestelmän osapuolella tarkoitetaan selvitysjärjestelmän ylläpitäjää ja yhteisöä, joka osallistuu selvitysjärjestelmän toimintaan.

Keskuspankilla tarkoitetaan Suomen Pankkia, Euroopan keskuspankkia ja muiden valtioiden keskuspankkeja.

Selvitystilillä tarkoitetaan selvitysjärjestelmän osapuolen selvitysjärjestelmän toimintaan osallistuvan yhteisön lukuun pitämää arvo-osuustileistä annetun lain (827/1991) 16 §:ssä tarkoitettua kaupintatiliä ja arvopaperimarkkinalain 4 a luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua rahavarojen tiliä.

Maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisella tarkoitetaan konkurssin, yrityksen saneerausmenettelyn tai yksityishenkilön velkajärjestelyn aloittamista taikka päätöstä luottolaitoksen toiminnan keskeyttämisestä, selvitystilasta, sulkemisesta tai toimiluvan peruuttamisesta sekä muuta näihin verrattavaa viranomaisen päätöstä pakkotäytäntöönpanoon ryhtymisestä.

3 §

Nettoutus konkurssissa

Ennen konkurssin alkamista syntyneet velvoitteet saadaan nettouttaa konkurssin estämättä ja nettoutus sitoo sopijapuolen ja selvitysjärjestelmän osapuolen konkurssissa.

Jos velvoitteet on ilmoitettu selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan selvitettäväksi selvitysjärjestelmän osapuolen konkurssin alkamisen jälkeen, velvoitteiden nettoutus konkurssin alkamispäivänä sitoo osapuolen konkurssissa, jos selvitysjärjestelmän ylläpitäjä voi osoittaa, että se ei tiennyt eikä sen pitänyt tietää konkurssin alkamisesta silloin, kun velvoitteet nettoutettiin.

4 §

Nettoutuksen vaikutus takaisinsaantiin

Nettoutus ei peräydy takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 10 §:n perusteella, vaikka suoritus on tapahtunut epätavallisin maksuvälinein, ennenaikaisesti tai määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana.

Vakuudellisen selvityssopimuksen mukaisesti annettu vakuus ei peräydy takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 14 §:n perusteella.

5 §

Nettoutus yrityksen saneerauksessa

Velvoite voidaan nettouttaa yrityksen saneerauksesta annetun lain (47/1993) 17 §:ssä tarkoitetun maksukiellon, 19 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun perintäkiellon sekä 22 §:n nojalla määrätyn väliaikaisen kiellon estämättä.

Vakuudellisen selvityssopimuksen mukaisesti annettuun vakuuteen perustuvat oikeudet voidaan toteuttaa yrityksen saneeraukses-

ta annetun lain 19 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan sekä 22 §:n nojalla määrätyn väliaikaisen kiellon estämättä.

Jos velallinen selvittäjän antaman suostumuksen mukaisesti jatkaa arvopaperi-, johdannais- tai valuuttakauppaa, saneerausmenettelyn aikana syntyvät velvoitteet voidaan saneerausmenettelyn estämättä nettouttaa velvoitteisiin, jotka ovat syntyneet ennen menettelyn aloittamista. Nettoutettavan velvoitteen katsotaan tällöin kokonaan syntyneen saneerausmenettelyn aikana. Jollei selvittäjää ole määrätty, tuomioistuim voi antaa luvan tämän momentin mukaisen kaupan käynnin jatkamiseen.

Mitä tässä pykälässä säädetään yrityksen saneerauksesta, koskee soveltuvin osin yksityishenkilön velkajärjestelyä.

6 §

Nettoutus luottolaitoksen maksukyvyttömyysmenettelyssä

Velvoitteet, jotka ovat syntyneet ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista, voidaan nettouttaa luottolaitostoiminnasta annetun lain 93 §:n, liikepankkilain (1269/1990) 35 §:n, säästöpankkilain (1270/1990) 100 §:n ja osuuspankkilain (1271/1990) 58 §:n estämättä.

Jos velvoitteet on ilmoitettu selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan selvitettäväksi selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen, velvoitteiden nettoutus maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä sitoo maksukyvyttömyysmenettelyssä, jos selvitysjärjestelmän ylläpitäjä voi osoittaa, että se ei tiennyt eikä sen pitänyt tietää maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta silloin, kun velvoitteet nettoutettiin.

Vakuudellisen selvityssopimuksen mukaisesti annettuun vakuuteen perustuvat oikeudet voidaan toteuttaa 1 momentissa mainittujen lainkohtien estämättä, vaikka maksukyvyttömyysmenettely vakuuden antanutta luottolaitosta kohtaan on alkanut.

7 §

Nettoutuksen vaikutus ulosottoon

Jos velalliselta ulosmitattu saaminen on nettoutettu ennen maksukiellon tiedoksiantamista, ulosmittaus kohdistuu yhdistettyyn

maksu- tai toimitusvelvoitteeseen. Ulosmitattua saamista ei saa nettouttaa velvoitteeseen, joka on syntynyt maksukiellon tiedoksiantamisen jälkeen.

Jos velvoitteet on ilmoitettu selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan selvitettäväksi maksukiellon tiedoksiantamisen jälkeen, velvoitteiden nettoutus maksukiellon tiedoksiantamispäivänä sitoo 1 momentin estämättä ulosotossa, jos selvitysjärjestelmän ylläpitäjä voi osoittaa, että se ei tiennyt eikä sen pitänyt tietää maksukiellosta silloin, kun velvoitteet nettoutettiin.

8 §

Säännösten soveltaminen selvitysjärjestelmässä

Jos velvoite saadaan tämän lain säännösten mukaan nettouttaa selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä, se saadaan myös muulla tavoin selvittää selvitysjärjestelmässä, vaikka osapuolta vastaan on aloitettu maksukyvyttömyysmenettely.

Selvitysjärjestelmässä selvitettävän velvoitteen katsotaan tätä lakia sovellettaessa syntyneen silloin, kun selvitysjärjestelmän osapuolella ei selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan ole oikeutta yksipuolisesti peruuttaa velvoitetta koskevaa määräystä.

9 §

Selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta ilmoittaminen

Selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta päättäneen tuomioistuimen tai muun viranomaisen on välittömästi ilmoitettava päätöksestään valtiovarainministeriölle. Ministeriön on viipymättä ilmoitettava päätöksestä kyseisen selvitysjärjestelmän ylläpitäjälle ja muiden Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden komissiolle ilmoittamille asianomaisille viranomaisille.

10 §

Keskuspankille annettu vakuus

Keskuspankkitoimintojen yhteydessä kes-

kuspankille annettuihin vakuuksiin liittyvät oikeudet voidaan toteuttaa vakuudenantajan maksukyvyttömyysmenettelyn tai muun siihen verrattavan menettelyn alkamisesta huolimatta. Vakuus ei peräydy takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 14 §:n perusteella.

11 §

Luottojärjestelyn ja selvitystilin käyttö maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen

Selvitysjärjestelmän osapuolen selvitysjärjestelmän yhteydessä olevaa luottojärjestelyä voidaan käyttää selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä järjestelmässä käytettävissä olevaa vakuutta vastaan osapuolen velvoitteiden täyttämiseen selvitysjärjestelmässä.

Selvitysjärjestelmän osapuolen selvitysjärjestelmän selvitystilillä olevia varoja ja arvopapereita voidaan käyttää maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä selvitysjärjestelmän osapuolen velvoitteiden täyttämiseen järjestelmässä. Jos velvoite on ilmoitettu selvitysjärjestelmän sääntöjen mukaan selvitettäväksi osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen, selvitystilillä olevia varoja ja arvopapereita saadaan kuitenkin käyttää kyseisen velvoitteen täyttämiseen vain maksukyvyttömyysmenettelyn alkamispäivänä.

Arvo-osuustileistä annetun lain 16 §:ssä tarkoitetuille kaupintatileille kirjattuihin arvo-osuuksiin kohdistuvista panttioikeuksista säädetään arvopaperimarkkinalain 4 a luvun 11 §:ssä.

12 §

Sovellettava laki

Jos yhteisö, johon ei sovelleta Suomen lakia, on osapuolena selvitysjärjestelmässä, johon sovelletaan Suomen lakia, sovelletaan yhteisön maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen yhteisön selvitysjärjestelmään osallistumisesta johtuviin tai sen yhteydessä syntyneisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin Suomen lakia.

Jos yhteisö, johon sovelletaan Suomen lakia, on osapuolena sellaisessa selvityksen lopullisuudesta maksujärjestelmissä ja arvo-

paperien selvitysjärjestelmissä annetun direktiivin soveltamisalaan kuuluvassa selvitysjärjestelmässä tai sitä vastaavassa Euroopan talousalueen ulkopuolisen valtion selvitysjärjestelmässä, johon ei sovelleta Suomen lakia, sovelletaan yhteisön maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen yhteisön tuohon selvitysjärjestelmään osallistumisesta johtuviin tai sen yhteydessä syntyneisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin sen valtion lakia, jota sovelletaan kyseiseen selvitysjärjestelmään.

Jos arvopaperia ei ole laskettu liikkeeseen kirjallisena tai jos se on annettu säilytettäväksi talletusjärjestelmässä, arvopaperiin kohdistuvaan pantti- tai muuhun oikeuteen sovelletaan sen valtion lakia, jossa oikeus on merkitty rekisteriin tai tilille. Arvo-osuuteen kohdistuvaan oikeuteen sovellettavasta laista säädetään arvo-osuustileistä annetun lain 5 a §:n 4 momentissa.

13 §

Selvitysjärjestelmän säännöt

Selvitysjärjestelmällä on oltava kirjalliset säännöt, joista on käytävä ilmi:

1) selvitysjärjestelmän ylläpitäjä tai ylläpitäjät;

2) minkä valtion lakia selvitysjärjestelmään sovelletaan;

3) miten sääntöjä muutetaan ja muutoksista ilmoitetaan osapuolille;

4) selvitysjärjestelmän osapuolet tai perusteet, joilla järjestelmään voi liittyä ja siitä erota tai erottaa;

5) selvitysjärjestelmässä selvitettävät maksu- ja toimitusvelvoitteet ja niiden vahvistaminen selvitysjärjestelmän osapuolia sitoviksi;

6) selvitysjärjestelmän ylläpitäjän velvollisuudet ja vastuu ja, jos ylläpitäjiä on useita, vastuun jakautuminen niiden kesken;

7) ajankohta, jolloin velvoite katsotaan ilmoitetuksi selvitettäväksi;

8) ajankohta, jonka jälkeen selvitysjärjestelmän osapuoli ei saa yksipuolisesti peruuttaa selvitettäväksi ilmoitettua velvoitetta koskevaa määräystä;

9) selvitysjärjestelmän osapuolilta mahdollisesti edellytettävien vakuuksien antaminen ja hallinta;

10) kuinka häiriötilanteessa tai selvitysjärjestelmän osapuolen laiminlyötyä velvoit-

teensa selvitysjärjestelmän toiminta hoidetaan.

Selvitysjärjestelmän ylläpitäjän on ilmoitettava selvitysjärjestelmän säännöt ja niiden muutokset valtiovarainministeriölle ennen selvitysjärjestelmän toiminnan aloittamista tai sääntömuutoksen voimaantuloa. Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske keskuspankkia, selvitysyhteisöä eikä optioyhteisöä.

14 §

Ilmoitukset komissiolle

Valtiovarainministeriön on yksilöitävä ja ilmoitettava komissiolle ne selvityksen lopullisuudesta maksujärjestelmissä ja arvopaperien selvitysjärjestelmissä annetun direktiivin soveltamisalaan kuuluvat selvitysjärjestelmät, joihin sovelletaan Suomen lakia.

Jollei kysymys ole keskuspankin ylläpitämästä selvitysjärjestelmästä, valtiovarainministeriön on, ennen kuin se päättää selvitysjärjestelmää koskevan ilmoituksen tekemisestä komissiolle, pyydettävä Suomen Pankilta ja rahoitustarkastukselta lausunto ja varmistuttava siitä, että selvitysjärjestelmän säännöt täyttävät 1 momentissa mainitussa direktiivissä asetetut vaatimukset. Sama on voimassa ennen kuin valtiovarainministeriö tekee 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun päätöksen.

Valtiovarainministeriön on ilmoitettava komissiolle, mille Suomen viranomaiselle muun Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion on lähetettävä ilmoitus sen komissiolle ilmoittaman 1 momentissa mainitun direktiivin soveltamisalaan kuuluvan selvitysjärjestelmän osapuolen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisesta.

15 §

Selvitysjärjestelmän osapuolen ilmoitusvelvollisuus

Selvitysjärjestelmän ylläpitäjän on ilmoitettava valtiovarainministeriölle selvitysjärjestelmän osapuolet ja niitä koskevat muutokset.

Selvitysjärjestelmän osapuolen on sitä kysyttäessä ilmoitettava, mihin selvitysjärjestelmiin se osallistuu ja annettava tiedot näiden

selvitysjärjestelmien sääntöjen keskeisestä sisällöstä.

16 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 11 päivänä joulukuuta 1999.

Tällä lailla kumotaan eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä maksujärjestelmän ehtoista 19 päivänä kesäkuuta 1997 annettu laki (588/1997) siihen myöhemmin tehtyine

muutoksineen ja Suomen Pankista 27 päivänä maaliskuuta 1998 annetun lain (214/1998) 7 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1004/1998.

Tätä lakia ei sovelleta, jos maksukyvyttömyysmenettely on alkanut ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain voimaan tullessa maksu- ja toimitusvelvoitteiden nettouttamista tai muuta selvittämistä harjoittavan selvitysjärjestelmän ylläpitäjän on täytettävä 13 §:n 2 momentissa ja 15 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitusvelvollisuutensa kolmen kuukauden kuluessa lain voimaantulosta.

2.

Laki

arvo-osuustileistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään arvo-osuustileistä 17 päivänä toukokuuta 1991 annetun lain (827/1991) 5 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1387/1995 ja 993/1998, uusi 4 momentti seuraavasti:

5 a §

Jos omaisuudenhoitotilin tilinhaltija tai tilinhaltijan toimeksiantaja pitää muussa valtiossa rekisteriä tai tiliä arvo-osuuksiin kohdistuvista oikeuksista, oikeudenhaltijan oi-

keuksiin sovelletaan kyseisen valtion lakia, jollei tiliä koskevista kirjauksista muuta johdu.

Tämä laki tulee voimaan 11 päivänä joulukuuta 1999.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

